

Prostatacancer

Nationellt vårdprogram – Kortversion för allmänläkare

Uppdaterad april 2021

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
2. Indikationer för utredning – symtom	2
3. PSA-testning av symtomfria män	2
4. Remiss till standardiserat vårdförlopp (SVF)	3
5. Årftlig riskgrupp	3
6. Behandling med 5-alfareduktashämmare påverkar PSA	4
7. Felkällor vid bedömning av PSA-värden	4
8. Uppföljning av återremitterade patienter	4

1. Inledning

Nyhet: Den enda förändringen jämfört med 2020 som direkt berör primärvården är att män med en icke palpabel lågriskcancer som följts inom urologin utan progress under 10 år kan följas upp i primärvården med enbart årliga PSA-prov, under förutsättning att kurativt syftande behandling inte bedöms kunna bli aktuell vid progress och att en specifik gräns anges för PSA, över vilken patienten bör återremitteras till urolog.

Vårdprogramsgruppen påminner om att män med förväntad kvarvarande livstid under 10-15 år bör därför avrådas från PSA-testning i frånvaro av symtom eller kliniska tecken på prostatacancer, liksom PSA-prov inte längre rekommenderas för män med benigt palpationsfynd och behandlingskrävande urineringsbesvär, om inte symtomen eller andra kliniska fynd inger misstanke på prostatacancer.

Vårdprogrammet i sin helhet kan läsas [här](#). Regionala anpassningar kan medföra avvikelser i uppdelningen mellan primärvård och specialistvård.

Allmän palliativ vård vid prostatacancer skiljer sig inte påtagligt från annan palliativ cancervård. Vi hänvisar därför till [det nationella vårdprogrammet om palliativ vård](#),

2. Indikationer för utredning – symtom

Följande symtom hos män över 40 år inger misstanke om prostatacancer och bör förutom prostatapalpation även föranleda PSA-prov:

- snabbt ökande (senaste halvåret), påtagliga urineringsbesvär
- tilltagande skelettsmärter
- skelettmetastaser utan känd primärtumör
- allmänna cancersymtom såsom trötthet och aptitlöshet.

PSA-prov bör inte tas i samband med symtom som skulle kunna bero på infektion i urinvägar eller genitalia, om inte den kliniska misstanken på prostatacancer är mycket hög.

Makroskopisk hematuri kan vara debutsymtom vid lokalt avancerad prostatacancer, men bör utredas enligt standardiserat vårdförlopp för urinvägscancer.

3. PSA-testning av symptomfria män

Symtomfria män som önskar en prostatakontroll bör erbjudas Socialstyrelsens broschyr om för- och nackdelar med PSA-testning. Män med mer än 10-15 års förväntad kvarvarande livstid som därefter önskar testning bör erbjudas regelbundna PSA-prov, med eller utan prostatapalpation. Övriga män bör avrådas från PSA-testning (genomsnittlig kvarvarande livstid för 75-åriga män är 12 år). Testintervall för män utanför ärftlig riskgrupp:

- PSA < 1 µg/l för män under omkring 65 år: 6 år.
- PSA < 1 µg/l för män över omkring 65 år: Ingen ytterligare testning.
- PSA 1–2,9 µg/l: 2 år upp till omkring 75 års ålder, därefter ingen testning.
- Vid ökning > 1 µg/l sedan föregående prov bör nytt test tas redan efter 1 år.
- Personer med prostatakörtel och lågt p-testosteron (< 8 mmol/l) bör testas med 2 års intervall (män utan känd hypogonadism kan förutsättas vara ha normalt testosteronvärde).

4. Remiss till standardiserat vårdförlopp (SVF)

Se även <https://kunskapsbanken.cancercentrum.se/diagnoser/prostatacancer/vardforlopp/>.

Om något av nedanstående kriterier uppfylls finns en välgrundad misstanke om prostatacancer. Patienten bör då remitteras till standardiserat vårdförlopp:

- Malignitetsmisstänkt palpationsfynd (förhårdnad i prostatakörteln), och/eller
- PSA över gränsvärdet (män i ärftlig riskgrupp bör remitteras vid $PSA \geq 2 \mu\text{g/l}$; män som tar 5-alfareduktashämmare vid PSA över halva de nedan angivna värdena):
  - Män < 70 år: $PSA \geq 3 \mu\text{g/l}$
  - Män 70–80 år: $PSA \geq 5 \mu\text{g/l}$
  - Män > 80 år: $PSA \geq 7 \mu\text{g/l}$

Remissen bör innehålla

- anamnes, ange särskilt
  - symtom eller fynd som ligger till grund för välgrundad misstanke
  - om patienten tidigare har utretts för prostatacancer
  - allmäntillstånd, funktionsnedsättningar och samsjuklighet, samt om något av dessa förhållanden kan medföra behov av en individualiserad utredning
  - om patienten nyligen haft urinvägsinfektion
  - om patienten har höftprotes (kan innebära att kontrast ska ges vid MR)
  - möjlig kontraindikation för MR: elektroniskt implantat (t ex pacemaker), intrakraniella metallclips, metallsplitter, vikt över 140 kg, klaustrofobi
  - läkemedel (särskilt finasterid/dutasterid, trombocythämmare och antikoagulantia)
  - social situation, eventuella språkhinder
- kontaktuppgifter för patienten, inklusive telefonnummer
- uppgifter för direktkontakt med inremitterande (direktnummer).

Den som remitterar till utredning ska informera patienten om att det finns anledning att göra undersökningar för att ta reda på om han har cancer eller inte, vad ett standardiserat vårdförlopp innebär, vad som händer i den inledande fasen, att patienten kan komma att kallas till utredning snabbt och därför bör vara tillgänglig på telefon, samt att sjukvården ofta ringer från dolt nummer. [Länk till patientinformation om SVF på RCC:s hemsida.](#)

5. Ärftlig riskgrupp

Män med en far eller bror med prostatacancer före 75 års ålder och ytterligare minst en förstegradssläkting till dessa har kraftigt ökad risk att drabbas av prostatacancer. De bör därför rekommenderas prostatakontroller från 40 års ålder och få Socialstyrelsens PSA-broschyr.

Den första kontrollen bör omfatta PSA-test och palpation. Därefter beroende på PSA-värdet:

- $PSA < 1 \mu\text{g/l}$: PSA-prov vartannat år i primärvård
- $PSA 1\text{--}1,9 \mu\text{g/l}$: PSA-prov årligen i primärvård
- $PSA \geq 2 \mu\text{g/l}$: Remiss till urolog

Kontrollerna bör avslutas då en kurativt syftande behandling av prostatacancer inte längre skulle bli aktuell, det vill säga när förväntad kvarvarande livstid blir mindre än 10 år.

6. Behandling med 5-alfareduktashämmare påverkar PSA

Finasterid och dutasterid sänker PSA-värdet till hälften inom ett år hos patienter som har godartad prostataförstoring utan samtidig cancer. Patienten bör därför remitteras till urolog

- Om PSA-värdet inte halveras inom ett år
- Om PSA-värdet stiger mer än 0,5 µg/l över det lägsta värdet under pågående behandling med 5-alfareduktashämmare bör mannen remitteras till urolog

Om dokumentation om tidigare PSA-värden saknas, bör de åldersberoende åtgärdsgränserna för PSA (3/5/7 µg/l) halveras, dvs. remiss bör skickas enligt SVF vid värden över 1,5/2,5/3,5 µg/l.

7. Felkällor vid bedömning av PSA-värden

Det finns ett antal felkällor som man bör vara medveten om när man bedömer PSA-värden. Rektalpalpation ger inte någon kliniskt relevant påverkan av PSA-värdet.

- *Intraindividuell variation*: PSA-värdet kan variera +/- 15 %.
- *Mätmetod*: Variationen mellan olika laboratorier i Sverige är omkring 5 %.
- *Provhantering*: Blodprovet bör snabbt centrifugeras och kylas. Centrifugerade serumprov är stabila i 4 timmar i rumstemperatur och 24 timmar i kyl, centrifugerade plasmavprov är stabilt i 8 timmar i rumstemperatur och 3 dygn i kyl. Om provet inte kommer att analyseras inom dessa tider ska det frysas.
- *Febril urinvägsinfektion* ökar ofta PSA-värdet kraftigt. Det kan ta ett år innan värdet normaliseras. PSA-prov bör därför inte tas i anslutning till febril urinvägsinfektion, om det inte finns en klinisk misstanke om prostatacancer. Om ett prov ändå tagits och palpationsfyndet är benigt, bör PSA följas upp en månad efter avslutad antibiotikabehandling. Om värdet då är klart lägre, kan det följas varannan månad tills det antingen har normaliserats eller planat ut över åtgärdsgränsen (= remiss till en urolog).
- *Akut urinretention*: Akut urinretention ökar PSA-värdet måttligt (ofta dubbling, sällan > 20 µg/l). Vid benigt palpationsfynd bör PSA-prov tas tidigast efter en vecka.
- *Hypogonadism*: Det är vanligare att män med hypogonadism (p-testosteron < 8 nmol/l) har avancerad prostatacancer trots ett lågt PSA-värde, än män med normalt p-testosteron.

8. Uppföljning av återremitterade patienter

Om utredning inte påvisat någon cancer hos en man med högt PSA-värde, remitteras patienten vanligen till primärvården för årlig uppföljning med PSA-prov under 3–5 år. I remissen ska då anges vilket PSA-värde som ska föranleda en ny remiss till urolog och hur länge uppföljningen bör pågå. Prostatapalpation behöver inte utföras under uppföljningen om patienten inte har symtom från nedre urinvägarna eller stigande PSA-värde över angivna gränser. Ett oväntat högt PSA-värde bör i första hand föranleda ett nytt PSA-prov i primärvården inom 2 månader. Om värdet då åter är under gränsen för remiss till urolog, kan uppföljningen fortsätta i primärvården.

Även patienter med prostatacancer kan remitteras till primärvården för uppföljning. I remissen till primärvården ska framgå cancersjukdomens utbredning, tidigare och planerad behandling, uppföljningens intervall och innehåll, samt en PSA-nivå som ska föranleda kontakt med urolog.

Riktlinjer för uppföljning av olika patientgrupper finns [i nationella vårdprogrammets](#) kapitel 17.

Regionala cancercentrum –regionernas nationella samverkan inom cancervården.
Med patienter och närstående för hela människan, i dagens och framtidens cancervård.
www.cancercentrum.se